

Бастауыш мектепте қазақ тілі мен әдебиет пәнін оқытуда балалардың адамгершілік қасиеттерін дамыту

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.01.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР

Адамгершілік қасиеттер, әдебиет, әдістеме, бастауыш мектеп, қазақ тілі, құндылықтар, оқыту технологиялары, тәрбие, шығармашылық

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/174797/>

Асқар Арна

«Илияс Жансүгіров атындағы жетісу университеті» КЕАҚ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш мектептегі қазақ тілі мен әдебиет пәндерін оқыту арқылы балалардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудың әдіс-тәсілдері талданады. Оқушылардың адамгершілік тәрбиесіне әдеби шығармалар мен тілдік тапсырмалардың ықпалы қарастырылады. Сонымен қатар, білім беру процесінде заманауи оқыту технологиялары мен дәстүрлі әдістердің маңызы қарастырылады. Оқыту барысындағы тәрбиелік іс-әрекеттердің балалардың жеке тұлғалық дамуына және қоғамдағы моральдық құндылықтарды ұғынуына тигізетін ықпалы сипатталады.

Кілт сөздер

Адамгершілік қасиеттер, қазақ тілі, әдебиет, тәрбие, бастауыш мектеп, құндылықтар, әдістеме, шығармашылық, оқыту технологиялары.

Білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – жан-жақты дамыған, рухани бай және адамгершілік қасиеттері жоғары тұлғаны қалыптастыру. Бастауыш мектеп – баланың танымдық және тұлғалық дамуының бастапқы кезеңі

болғандықтан, бұл кезеңдегі білім беру мен тәрбиенің сапасы ерекше маңызды. Қазақ тілі мен әдебиет пәндері осы үдерісте үлкен рөл атқарады, себебі әдеби шығармалар мен тілдік тапсырмалар арқылы оқушыларға моральдық құндылықтарды меңгерту тиімді жүзеге асады. Әдебиет сабақтары балалардың ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, оларды мейірімділікке, әділеттілікке, адалдыққа тәрбиелейді.

Адамгершілік қасиеттерді қалыптастырудың маңызы

Адамгершілік – жеке тұлғаның қоғаммен үйлесімді өмір сүруіне негіз болатын басты қасиет. Бұл қасиетке мейірімділік, әділеттілік, адалдық, сабырлылық және жауапкершілік жатады. Адамгершілік тәрбиесін беру барысында баланың ішкі дүниесін байыту, мінез-құлқын жақсарту және эмоционалдық интеллектін дамыту негізгі мақсаттар болып табылады. Адамгершілік қасиеттер бастауыш мектеп жасындағы балалардың мінез-құлқының қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Бұл кезеңде балалар қоршаған ортаны түсінуге, жақсылық пен жамандықты ажыратуға, өз әрекеттерінің салдарын бағалауға үйренеді. Мұндай қабілеттердің дамуы баланың болашақта жеке және әлеуметтік өмірінде табысты болуына негіз болады.

Қазақ тілі мен әдебиет пәндерінің тәрбиелік әлеуеті

Қазақ тілі мен әдебиет пәндерінің мазмұны балалардың рухани дамуына ерекше әсер етеді. Әдебиет – қоғамдағы мәдениет пен моральдың көрінісі. Әдеби шығармаларда кездесетін кейіпкерлердің әрекеттері, олардың ішкі сезімдері мен өмірлік ұстанымдары балалардың моральдық қасиеттерін дамытуда маңызды құрал болып табылады.

- Халық ауыз әдебиеті: Ертегілер, аңыздар, батырлар жырлары арқылы оқушыларға батылдық, шыншылдық, адалдық, еңбекқорлық қасиеттерін ұғындыруға болады.
- Қазақ классиктерінің шығармалары: Абай Құнанбаевтың қара сөздері мен өлеңдерінде әділеттілік, білімге ұмтылу және өзін-өзі жетілдіру идеялары кеңінен насихатталады.
- Қазіргі заман әдебиеті: Мұғалімдер қазіргі заманғы балалар

әдебиетінің үздік үлгілерін пайдалана отырып, заманауи мәселелерді балалармен бірге талқылай алады.

Тілдік тапсырмаларды ұйымдастыру барысында да тәрбиелік мазмұнға мән беру керек. Грамматикалық жаттығулар мен шығарма жазу тапсырмаларын құндылықтарды насихаттайтын мысалдармен толықтыру балалардың ой-өрісін байытады.

Оқыту әдістемесіндегі шығармашылық тәсілдер

Оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда шығармашылық әдістер маңызды орын алады. Мұндай әдістер балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оларды белсенді әрекетке тартуға мүмкіндік береді.

- **Рөлдік ойындар:** Әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің рөлін ойнау арқылы балалар олардың ішкі сезімдерін түсінуге, түрлі жағдайларда моральдық шешімдер қабылдауға үйренеді.
- **Дебат және пікірталас:** Әдебиет сабағында оқушылардың белгілі бір шығармадағы моральдық мәселелер бойынша өз пікірін еркін жеткізуіне жағдай жасау олардың сыни ойлау қабілетін арттырады.
- **Проблемалық оқыту әдісі:** Мұғалім оқушыларға өмірдегі немесе әдеби шығармалардағы қиын жағдайлар бойынша сұрақтар қойып, оларды талдауға мүмкіндік береді. Мысалы, кейіпкердің белгілі бір әрекеті дұрыс па, бұрыс па, оны қалай түсіндіруге болады?
- **Шығармашылық жазба жұмыстары:** Эссе немесе шығарма жазу арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізеді және адамгершілік құндылықтарды терең түсінеді.

Заманауи технологияларды пайдалану

Цифрлық технологиялар білім беру процесін жаңғыртып қана қоймай, оны тиімді және қызықты етеді. Адамгершілік тәрбиесі барысында технологияларды қолданудың бірнеше жолы бар:

- **Электрондық оқулықтар мен платформалар:** Әдеби шығармалардың интерактивті нұсқаларын қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырады.
- **Мультимедиялық құралдар:** Әдебиет сабақтарында бейне және аудио материалдарды пайдалану балалардың шығарманы жақсы түсінуіне және кейіпкерлердің мінез-құлқын талдауына мүмкіндік береді.
- **Онлайн пікірталас алаңдары:** Заманауи оқыту платформалары арқылы оқушылар түрлі тақырыптарда пікір алмасып, өз көзқарастарын білдіреді.

Практикалық ұсыныстар

Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында адамгершілік тәрбиесін жақсарту үшін мынадай шараларды ұсынуға болады:

1. Әр сабақта әдеби шығармалардағы кейіпкерлердің әрекеттерін талдай отырып, оқушылардың өмірлік құндылықтарды түсінуіне ықпал ету.
2. Сабақ барысында балалардың күнделікті өмірінде кездесетін моральдық мәселелерді талқылау және оларды шешудің дұрыс жолдарын қарастыру.
3. Сабақ жоспарын құру кезінде тәрбиелік мазмұнды міндетті түрде ескеру, мысалы, адамгершілікке бағытталған мәтіндерді, жаттығуларды таңдау.
4. Оқушыларды қоғамдық жұмыстарға қатысуға, игі істер жасауға ынталандыру.
5. Мұғалімнің жеке үлгісі арқылы оқушыларға адамгершілік қасиеттердің маңыздылығын көрсету.

Бастауыш мектепте қазақ тілі мен әдебиет пәндерін оқыту – оқушылардың тұлғалық және рухани дамуының маңызды құралы. Әдеби шығармалар арқылы балалар адамгершілік қасиеттерді меңгеріп, моральдық ұстанымдарын қалыптастырады. Мұғалімнің шығармашылық

тәсілдері мен заманауи технологияларды тиімді қолдануы тәрбиелік жұмыстың сапасын арттырып, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Сондықтан білім беру процесінде адамгершілік тәрбиесіне ерекше мән беру – ұрпақтың болашағын айқындайтын маңызды қадам.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Абай Құнанбаев. Қара сөздер.*
2. *Ахмет Байтұрсынұлы. Тіл тағылымы.*
3. *Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы: Санат, 1995.*
4. *Әбілқасымова А.Е. Қазіргі білім беру технологиялары. – Алматы: Дарын, 2005.*
5. *Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мемлекеттік білім беру стандарты.*

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.